

folket skulden. Schwemer menar att den fortsatta utvecklingen (1 och 2 årh.) blir obegriplig om man förnekar Sanhedrins inblandning i processen om Jesus.

Schwemers andra studie om Jesus Kristus som profet, kung och präst diskuterar idén om det trefaldiga ämbetet i förhållande till tidig kristologi. Vid detta laget har läsaren exponerats för de flerfaldiga judiska messiasföreställningarna med tre kategorier av smorda så pass många gånger att det börjar kännas som repetition. Ändå har Schwemers studie även här en delvis annan utgångspunkt än Hengels och tar sitt avstamp i Eusebios och andra kyrkofäders utläggningar av Kristus som innehavare av ett trefaldigt ämbete. Att dessa tankegångar har samband med de judiska flerfaldiga messiasföreställningarna verkar bortom allt tvivel, men försöket att härleda de tre aspekterna via Paulus lyckas mindre bra. Avsnittet om Hebréerbrevet visar på hur Jesu profetiska respektive prästerliga uppgifter lyfts fram, även om en davidisk, konungslig messiasstanke knappast gör sig gällande. I genomgången av evangelierna behandlar Schwemer bilden av Jesus som profet, kung och präst. Frågan är om man som Schwemer kan tala om en *förening* av de tre aspekterna i passionshistorien utan att läsa evangelierna mycket harmoniserande? Medan bilden av Jesus som eskatologisk messiansk profet kan beläggas brett och verkar falla tillbaka på Jesu historiska situation, så befinner sig bilderna av Jesus som davidisk messiansk kung respektive messiansk överstepräst huvudsakligen på en litterär och teologisk nivå. Schwemers urval av material bekräftar också detta; den messianske kungen belyses av harmdoms- och passionstraditioner medan översteprästrollen är en huvudsakligen johanninsk konstruktion. Otydligheten i särskiljandet mellan historiskt och litterärt besväras, inte minst i Schwemers avslutande sex teser, där läsaren inte säkert vet vilken typ av anspråk som görs, dvs. på vilket plan teserna rör sig. (Gäller Schwemers anspråk den historiske Jesus eller möjligen en samordnad nytestamentlig teologi?)

Detta beror antagligen på att Schwemer, liksom Hengel, har tydliga teologiska syften med sina historiska studier, något som inte i sig behöver vålla problem. Men kombinationen av apologetiska drag och dogmatiskt betingade slutsatser ur historiskt material gör mig lite rastlös. Visst får en modifierad syn på Jesu messianitet konsekvenser! Men att påstå att dessa är att Jesus som «Gud med oss» är grunden för vår tro, uppfyllelsen av det gamla förbundet och utgångspunkten för en rätt biblisk teologi (s. 80) kräver några fler tankeled, några fler förutsättningar, än de som redovisas. Tesen att reformationens återupptäckande av det två/trefaldiga ämbetet var sakligt-teologiskt nödvändigt (s. 280) kräver något andra argu-

ment än de exegetisk-historiska som nu ligger till grund för resonemanget. Men klarar man av att bortse från sådant är Hengels och Schwemers studier väl värda att fördjupa sig i som grundliga diskussionsbidrag till frågorna om Jesu messianitet och självförståelse.

Thomas Kazen

Karin Grünewald: *Ørkenfedrene*. 224 sid. Forlaget Anis, København 2004.

Karin Grünewald tecknar i sin bok *Ørkenfedrene* en bild av de märkliga män och kvinnor som på tre- och fyrahundratatalen befolkade delar av Egyptens öknar. Hon beskriver deras liv och deras undervisning med hjälp av egna översättningar av de berättelser som finns bevarade, de s.k. tänkespråken om ökenfäderna. Dessa hämtar hon från flera olika samlingar, framför allt från den alfabetiska och den anonyma samlingen av grekiska tänkespråk.

Boken inleds med ett bakgrundskapitel som skildrar tänkespråkens historiska sammanhang, deras reception, den forskning som de har givit upphov till och de skildringar av ökenfäderna som finns bevarade i litteratur från samma tid. De tre huvudkapitlen består till stor del av översättningar av närmare 450 tänkespråk, arrangerade tematiskt och sammanfogade av kommentarer. Kapitlens teman är ökenfädernas vardagsliv, deras förhållande till medmänniskan och förhållandet till bibeln.

Samlingar av ökenfädernas tänkespråk spelade en stor roll för kristen spiritualitet i senantikens och medeltidens kloster, och — som det hävdas i bokens förord — de är viktiga för många som söker andlig vägledning även idag. Därför är det bra att delar av samlingarna nu kommer ut på danska. I Sverige har många av tänkespråken från den alfabetiska samlingen varit tillgängliga sedan 1982 i Per Beskows översättning *Ökenfädernas tänkespråk*, men det här är första gången ett större antal tänkespråk ur den s.k. anonyma samlingen utges på ett skandinaviskt språk. Vidare kan boken fungera som en inledning till ökenfädernas värld för de läsare, även svenska, som är nyfikna på ökenfäderna, men som upplever dem otillgängliga i de översättningar som redan finns.

Boken ger även intryck av att förmedla en historiskt tillförlitlig bild av ökenfäderna. Häri ligger bokens stora brist. Författaren saknar nämligen ett kritiskt förhållningssätt till sina källor. Hon tar inte konsekvenserna av det faktum att texterna är fragment som redigerats ett par århundraden efter det att merparten av ökenfäderna levde. De är minnen av kvinnor och män som inte utgjorde en enhetlig rörelse, där vi

inte heller vet vilka tänkespråk som har en historisk bakgrund och vilka som är uppbyggda. Men Grönwald skriver att hon velat «ge dessa representanter för den tidiga kristendomen möjlighet att *själva* tala till oss». Samtidigt har hon velat teckna sin egen bild av dem genom att sammanfoga noga utvalda tänkespråk enligt teman hon själv har valt. Man får därför en känsla av att Karin Grönwald har försökt att skriva två böcker på en gång, både en som återger ökenfädernas «egna» ord och en där hon förmedlar sin personliga bild av dem.

Det kunde ha blivit en betydligt bättre bok om hon valt att fokusera antingen på själva tänkespråken eller på sin egen bild av ökenfäderna. Den första typen av bok kunde helt enkelt ha varit en översättning i den ordning berättelserna förekommer i de olika samlingarna, liknande Beskows översättning, gärna försedd med förklarande kommentarer till enskilda tänkespråk. Det är faktiskt en sådan utgåva man förväntar sig efter att ha läst baksidestexten och förlagets hemsida. Den andra typen av bok skulle ha varit en där författarens tankar står i centrum. Då kunde tänkespråken ha utgjort exempel som illustrerat hennes personliga bild av ökenfäderna, eller de kunde ha varit utgångspunkter för hennes reflektioner över hur de har talat till henne, något som skulle likna Samuel Rubensons *Betraktelser över ökenfädernas tänkespråk* (2001). Nu blir det istället en otydlig blandning.

När det gäller kapitlet som handlar om förhållandet till bibeln, hade jag gärna sett reflektioner om hur bibeln relateras till ökenfädernas egna situation. Det kunde ha funnits där istället för kommentarer om allegorisk bibeltolkning — liksom det mesta som skrivits om allegori och typologi skapar det mer förvirring än klarhet. Det kontextualiserande draget är mer typiskt för dessa texter och har kanske mer anknytning till människor idag.

Ett påpekande måste också göras angående översättningarna. Författaren skriver att det inte varit möjligt att få tillgång till den grekiska texten bakom de tänkespråk som hon hämtat ur den grekiska anonyma samlingen. Det är märkligt, eftersom hon på ett annat ställe anger den textutgåva som omfattar merparten av just de grekiska anonyma tänkespråken och som finns tillgänglig på de flesta större bibliotek. Nu har den danska översättningen drabbats av fel som en följd av att författaren har använt en fransk översättning och därför tvingats gissa sig till vad som står i grekiskan. Kanske har det varit en fråga om tidsnöd, men eftersom det rör sig om nästan nittio av hennes tänkespråk hade det varit värt att vänta med utgivningen för att kontrollera dem. Även andra oklarheter i översättningarna tyder på tidsnöd, t.ex. otydlighet i några bibelcitater och då stora delar av ett tänkespråk utelämnas utan att det anges.

Det ska ändå sägas att Grönwalds översättningar för det mesta är utmärkta när hon har haft tillgång till den grekiska texten. De är gjorda med ett språk som återspeglar originalets enkla stil. Hennes kommentarer, tagna som personliga reflektioner och inte som historiska skildringar, avslöjar också många gånger den djupa kunskap om tänkespråken som författaren fått genom sitt umgänge med texterna. Därför är boken, trots de svagheter jag pekat på, en mycket bra inledning till ökenfädernas tänkespråk för de danskar, och andra, som undrar vad berättelserna om dessa märkliga män och kvinnor har att säga oss idag.

Per Rönnegård

Magnus Lidbeck: *Lyhördhet. 80 sid. Verbum, Stockholm 2004.* — Christopher Meakin: *Närvaro — att göra hela livet andligt. 80 sid. Verbum, Stockholm 2004.* — Per Erik Persson: *Gemenskap — att vara kyrka i Svenska kyrkan. 80 sid. Verbum, Stockholm 2004.* — Jesper Svartvik: *Ordet — bli skickliga växlare! 79 sid. Verbum, Stockholm 2004.*

Med fyra böcker inleder Verbum förlag serien *Teologi pocketformat*. Ambitionen att erbjuda en lättläst presentation av teologiska ämnen, som har konkret betydelse för människors liv och arbetet i kyrkan, är lovvärd. Att ge nya perspektiv och inspirera till fortsatt fördjupning hos kyrkans medarbetare är ett högt mål. De fyra första volymerna ger aptit på den fortsättning som lär följa hösten 2004. Även författarnamnen borrar för kvalitet då alla är forskare med bred kompetens inom sitt område.

Pocketformatet är behändigt för den som inte har så mycket tid att fördjupa sig i vad som sker på den teologiska arenan. Det är en svår konst att skriva kort och koncist, ett måste när man bara har 80 sidor till sitt förfogande. Risken för generaliseringar är uppenbar liksom att den teologi som presenteras blir en *light*-version. Författarna faller i regel inte i detta dike, utan balanserar väl mellan de förenklingar, som med nödvändighet finns, och de fördjupningar som kryddar framställningen så att läsaren får något att ta spjärmot.

Fyra sinsemellan helt olika teman med helt olika författare ger en bredd som mera inbjuder till ett botaniserande än noggrann läsning av varje volym. Något matnyttigt för kyrkotjänarna finns i varje volym. Dock är det inte endast hos Persson där titeln ger en tydlig varudeklaration som det genomgående sätts likhetstecken mellan kyrka och Svenska kyrkan, vilket ibland är minst sagt besvärande. Man kan ana förläggarens önskan att skriva för förlagets särskilda målgrupp, anställda i Svenska kyrkan.